

вищих навчальних закладів: “Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах” (1976 р.); “Збірник орфоепічних вправ з української мови для 1–3 класів” (1980 р.) та ін. (Українська мова. Енциклопедія).

Отже, лінгвістична компетенція забезпечує удосконалення пізнавальної культури особистості школяра, розвиває логічне мислення, пам'ять, формує сучасне мислення громадянина.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аванесов Р.И. Русская литературная и диалектная фонетика. – М.: Просвещение, 1974 – С.17.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. – С.426.
3. Кубрякова Е.С. Об актуальных задачах теории словообразования // Материалы Международной конференции, посвященной научному наследию М.Д.Степановой. – М., 2001. – С. 11–12.
4. Львов М.Р. Роль родного языка в становлении духовного мира личности // Русск. яз. в школе. – 2001. – №4. – С. 20.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 12.
6. Методичні рекомендації щодо викладання української (рідної) мови в 2005 – 2006 н.р. // Українська мова і література. – Число 33 (433). – Вересень, 2005. – С.22 – 24.
7. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 192.
8. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. – С. 66.
9. Шанский Н.М. Школьный курс русского языка // Русск. яз. в школе. – 1993. – №2. – С. 25.
10. Шиприкевич В.В. Питання фоностилістики. – К.: Вид.-во Київськ. ун-ту, 1972. – С. 19.

УДК 37.018.42

Богомолова І.В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ВЕЧІРНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті наведено етапи особистісно орієнтованого навчання учнів вечірньої загальноосвітньої школи та окреслено форми роботи, які можна використовувати на даних етапах з метою розвитку особистості учнів.

The article deals with stages of learner-centered education of pupils of night school of general education and defines work forms, which can be used at these stages for the purpose of individual development of pupils.

Розвиток ідей гуманістичної педагогіки сприяв виникненню нової освітньої парадигми, яка вимагає розроблення особистісно орієнтованих технологій навчання. Основою даних технологій є ставлення до учня як до суб'єкта навчання, виховання та життя. В Україні у цьому напрямку працюють І. Бех, М.Богданова, В.Рибалка, О.Савченко, С.Сисоєва та інші.

Вони розглядають проблеми особистісно орієнтованого підходу до різних аспектів педагогічного процесу у загальноосвітній та вищій школах. Серед них: професійно-педагогічна підготовка та психологічна готовність вчителя до особистісно орієнтованого навчання (В.Бочелюк, О.Пехота); дослідження умов реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних факультетів вищої школи (Р.Гришкова), при навчанні фізики у педагогічних класах (Л.Благодаренко), у профільному навчанні старшокласників (С.Подмазін) та інші.

Однак, сьогодні недостатньо уваги приділяється питанню реалізації особистісно орієнтованого навчання в умовах вечірньої загальноосвітньої школи. Тому метою нашої публікації є визначити послідовність реалізації особистісно орієнтованого навчання учнів вечірньої загальноосвітньої школи, оскільки, бажаним результатом особистісно орієнтованого навчання є розвинена, соціально зріла особистість, здатна до практичної діяльності. В основі розвитку та становлення соціальної зрілості будь-якої людини є формування певного набору особистісних якостей. Ці якості формуються у певній послідовності у процесі діяльності. Умовно можна виділити такі етапи особистісно-орієнтованого навчання: діагностики, планування, діяльності, корекції та оціночно-рефлексивний.

Специфікою навчання у вечірній школі є те, що за шкільними партами сидять молоді люди різного віку, з різними здібностями, різним рівнем засвоєння вивченого матеріалу, іноді вони мають перерву у навчанні. Як суб'єкти навчання вони вже є особистостями зі своїми поглядами, переконаннями, системою цінностей та знань, досвідом пізнання та перетворення дійсності, певним рівнем розвитку. Тож успішна організація навчального процесу, кожного навчального року, з учнями нового набору вечірньої загальноосвітньої школи, із перших днів потребує проведення комплексної діагностики, яка має задовольняти наступним вимогам до проведення: чітке ціле покладання, тобто чітке уявлення про те, які конкретні цілі має на меті дана діагностика; наукова обґрунтованість, розробленість прийомів і засобів конкретної діагностики, їх доцільність; всесторонність, тобто охоплення прийомами і засобами діагностики всіх методів та засобів, що їх обслуговують і включені до технології навчання; об'єктивність; логічна послідовність здійснення; доступність для любого викладача, який використовує конкретну навчальну технологію, і будь-кого, хто перевіряє якість процесу й результатів навчання (за умови наявності у них відповідного професійного кваліфікаційного рівня); наявність прийомів та засобів контролю якості конкретної технології навчання [4: 11].

Тож, метою проведення діагностики є з'ясування наявного рівня знань, умінь, навичок та індивідуально типологічних особливостей учнів. На даному етапі можна використовувати такі форми роботи та методи дослідження: анкетування, тестування, спостереження, бесіди, вивчення документації, виконання учнями різноманітних завдань. У результаті діагностики в учнів мають бути виявлені: фізіологічні вади учнів (порушення опорно-рухового апарату, знижений рівень зору чи слуху, хронічні захворювання), з метою правильної організації навчального процесу з ними; психофізіологічні якості учнів (властивості їх нервової системи), з метою прогнозування їх успішності у подальшому навчанні; суб'єктний досвід учнів (когнітивний, соціальний та професійний досвід особистості); освітні потреби учнів (для чого вони збираються вчитися, які дисципліни їм необхідно знати для вирішення власних життєвих проблем); когнітивний і навчальний стилі учнів (індивідуальні особливості сприйняття і опрацювання інформації).

Ці відомості є важливими не тільки для вчителя, а й для самих учнів, оскільки вони мають оволодіти самоосвітніми навичками, технологіями самостійної діяльності та самодіагностики, постійно прагнути до самовдосконалення.

Наступним етапом особистісно орієнтованого навчання учнів вечірньої загальноосвітньої школи є планування діяльності учасників цього процесу. Ми враховували думку С. Змієва про те, що при плануванні процесу навчання дорослих учнів, по-перше, всі операції даного етапу, як правило, реально здійснюються при навчанні кожного учня, по-друге, сам учень приймає активну участь у всіх операціях планування свого навчання [2: 116].

Досвід показує, якщо людина самостійно, з власної волі й ініціативи приймає рішення про включення в ту або іншу діяльність, то вона відчуває себе відповідальною за її здійснення та отримані результати. Навпаки ж, якщо до навчання примушують, нав'язують його, то в учня спостерігається зниження (або взагалі відсутність) відповідальності. Це приводить до пасивності й неефективності всієї роботи. Отже, з метою підвищення

відповідальності учнів вечірньої школи варто залучати їх до планування власної навчальної діяльності, спонукати їх до складання і виконання індивідуальної програми навчання.

До операцій планування відносять:

1. Цілепокладання. Ціллю навчання кожного конкретного учня є задоволення його освітніх потреб, тобто оволодіння тими знаннями, навичками, уміннями, якостями, котрі необхідні йому для вирішення життєвих проблем. Операція цілепокладання є важливою для подальшого вибору форм і методів навчання. Виділяють такі цілі навчання: а) набуття нових знань, отримання нової інформації; б) опанування інформацією на новому рівні; в) набуття навиків та умінь; г) вироблення переконань й ціннісних орієнтацій; д) вироблення нових особистісних якостей; е) задоволення пізнавальних інтересів [7].
2. Розроблення системи задач навчання (навчальні, розвивальні), що відповідають цілям навчання. Вони мають поступово приводити до досягнення цілей навчання. На практиці це вироблення етапів оволодіння тими чи іншими знаннями, уміннями, навичками, якостями.
3. Відбір змісту освіти. Психолого-андрагогічний підхід до навчання передбачає створення нестандартного індивідуального змісту освіти з урахуванням життєвого досвіду, рівня попередньої підготовки, соціально-психологічних особливостей учнів.
4. Структурування змісту освіти так, щоб підвищити ефективність навчання, адже головна мета навчання учнів вечірньої школи – допомогти їм оволодіти такими уміннями, які б сприяли вирішенню певних життєвих ситуацій.
5. Планування видів, джерел, засобів, форм і методів навчання, які необхідно використовувати при опануванні навчальним матеріалом.
6. Визначення критеріїв, форм, методів і процедур оцінювання досягнень учнів [2: 117].

Спільна діяльність педагога й учнів на етапі планування навчання у вечірній загальноосвітній школі сприяє розвитку у школярів таких особистісних якостей: покладання мети, проблемне бачення, прогнозування, ініціативність, цілеспрямованість, творчість, самостійність, комунікативність.

Основна задача вчителя вечірньої школи – організувати діяльність самого учня, а саме: включити його у самостійну навчальну діяльність, поставити його в позицію суб'єкта цієї діяльності, направити й організувати цю діяльність таким чином, щоб учень сам приходив до відкриття тих чи інших фактів, залежностей та законів, виробляв переконання і оцінки, засвоював методи розв'язання задач, які пропонуються при вивченні того чи іншого навчального предмета.

Відомо, що при організації пізнавальної діяльності учнів вечірньої школи треба враховувати їх провідну трудову діяльність. Навчання, яке раніше було центром життя молоді людини, стає тепер складовою частиною більш широкого контексту її життєдіяльності. Це приводить до зміни особистісної позиції дорослої людини в навчанні тому, що вона переносить на процес навчання своє ставлення до практичної діяльності. Вона є активним суб'єктом суспільного і трудового життя і в навчанні також бачить себе самостійним суб'єктом, через що процес навчання в її очах набуває сенсу самоосвітньої діяльності, в яку вона включається через внутрішні спонукання, де вона має право на вибір форм та засобів навчання і виявляється здатною до самоуправління і саморегуляції [3].

Навчання школяра може відрізнятися метою, прийомами, засобами організації, ступенем його розумової активності, характером емоційно-ціннісних стосунків, які актуалізуються в умовах цієї діяльності, а також функціональними й психологічними результатами процесу [6].

На діяльнісному етапі вчителю доцільно використовувати наступні форми та методи роботи: формування загальнонавчальних умінь як основи для самоосвітньої діяльності; забезпечення розвитку монологічного, діалогічного, письмового мовлення і культури

спілкування; використання бесід, взаємоопитування, диспутів, семінарів, учнівських повідомлень, доповідей з метою розвитку комунікативних навичок; орієнтувати школярів на раціональний вибір інформації в ЗМІ; стимулювати звернення учнів до додаткових джерел інформації; залучати учнів до активної пізнавальної діяльності та сприяти формуванню у них навичок дослідницької роботи; залучення учнів до роботи консультантами з метою стимулювання прагнення до самоосвіти; використання нетрадиційних методів навчання (проведення інтегрованих, нестандартних уроків, уроків-досліджень, КВК, подорожей та ін.); проведення усного опитування; використання індивідуальної роботи; роботи у парах, у групах; проведення позакласної роботи з метою розвитку всіх особистісних якостей.

Психологи виділяють три типи показників, які характеризують просування людини в процесі її пізнавальної діяльності: розвиток когнітивної орієнтації – просування людини в пізнавальній сфері (знання і розуміння навколишнього світу на основі уявлень і понять, які формуються, про його властивості і зв'язки); розвиток емоційно-ціннісної орієнтації – просування людини у процесі ціннісного опанування світу (встановлення особистісного ставлення до явищ і фактів дійсності на основі інтеріоризації суспільних норм, ідеалів та оцінок); розвиток операційної орієнтації – просування людини в уміннях практичної дії з об'єктами (оволодіння операційними структурами діяльності на основі методів, способів, прийомів, які формуються) [3: 45].

Однією із важливих функцій учителя є ефективне управління процесом розвитку особистості школяра. Здійснювати таке управління можливо за умови, коли вчитель має об'єктивну інформацію про рівень досягнень учнів. Така інформація відіграє важливу роль під час планування та підготовки до наступних занять, підборі навчальних завдань з метою цілеспрямованого розвитку особистості школяра.

Практика показала, що часто при оцінюванні навчальних досягнень учнів, насамперед оцінюється їх пам'ять, а не реально набуті знання, уміння, навички, якості. Хоча досвід свідчить, що у процесі оцінювання доцільно з'ясувати реальний рівень і об'єм засвоєного навчального матеріалу, визначати не засвоєні частини й сприяти їх засвоєнню з метою досягнення поставленої разом з учням навчальної мети, що слугує подальшому розвитку освітніх потреб учнів і визначенню їх нових цілей навчання. Досягнути цього можливо проводячи діагностику рівня засвоєння знань і умінь на кожному етапі навчання і за її результатами обирати оптимальні методи і форми навчання, а також форми корекції помилок й прогалин у процесі засвоєння і застосування знань та вмінь [5].

Для з'ясування рівня опанування знаннями, уміннями, навичками і якостями можна використати певні навчальні ситуації. Наприклад, щоб з'ясувати міцність знань, можна використовувати проведення усних доповідей, анотованих бібліографій. Для оцінки глибини розуміння вивченого матеріалу й уміння застосовувати його на практиці, у процесі вирішення деяких проблем, можна запропонувати учнями виконати наукові проекти. Також під час оцінювання набутих знань, умінь, навичок важливо виконувати вправи, розв'язувати різного роду задачі (якісні, кількісні, експериментальні), застосовувати рольові ігри, дискусії, розгляд окремих ситуацій та ін.

Вчителю вечірньої школи варто враховувати те, що у процесі формування вмінь в учня завжди є ймовірність помилитися. Зробивши помилку й усвідомивши її, школярі переживають, а це затримує процес продуктивного навчання. Тож педагогу варто виявляти прогалини в знаннях, уміннях, навичках учнів, які являються причиною їх помилок. Бажано, щоб помилки виправлялися спочатку вчителем, а потім самими учнями, що сприяє виробленню навиків корекції та самокорекції їх розвитку. Практика доводить, що уміння учнів проводити самоконтроль, самокорекцію підвищує якість засвоєння знань та надає змогу переглянути питання організації навчального процесу [1]. Для благополучного розвитку особистості у процесі навчання, необхідно, щоб школяр відчув своє успішне просування у навчанні. Тоді виникає віра у свої сили і бажання вчитися. Для стимулювання цього відчуття педагогу варто вдаватися до заохочувальних оцінок, до оцінок за старанність тощо.

Отже, підсумовуючи вищезазначене можна зробити такий висновок: особистісно орієнтоване навчання у вечірній школі складний, багатоетапний процес, який реалізується під час навчальної діяльності учнів. При цьому кожен етап має значну кількість складових частин і виконує важливу роль у розвитку особистості школяра.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої нами проблеми і передбачає подальший пошук, який може бути пов'язаний з дослідженням умов реалізації особистісно орієнтованого навчання учнів вечірньої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борова Т. Шляхи формування вмінь самокорекції в учнів загальноосвітніх шкіл // Рідна школа. – 2003. – №1. – С. 37-39.
2. Змеєв С.И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207с.
3. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Исследование познавательной деятельности учащихся вечерней школы. Самоорганизация познавательной активности личности как основа готовности к самообразованию. – М.: Педагогика, 1977.– 152 с.
4. Полутина С.П. Жизненное самоопределение и самореализация как критерии эффективности технологий обучения взрослых // Гуманистические основы технологий обучения взрослых в различных образовательных системах / Материалы конференции.– СПб.: ИОВ РАО, 1999.– С.10.
5. Семенов А.В. Гибкий индивидуальный контроль // Завуч. – 1999. – №2. – С. 62-69.
6. Турянська О. Методи особистісно орієнтованого навчання в школі // Історія в школах України. – 2002. – №1. – С.27-32.
7. Knowles M. S. The modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. – Chicago, 1980. – p.240.

УДК 371.3

Бургун І.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ

У статті визначені умови реалізації методологічної функції наукової картини світу у навчанні фізики, серед яких узагальнення знань до рівня філософських принципів, що складають ядро наукової картини світу, і дедуктивний підхід до введення цих знань.

The terms of realization of methodological function of scientific picture of world, among which, are certain in the article: generalization of knowledge's to the level of philosophical principles, which make the kernel of scientific picture of world; deductive approach to introduction of these knowledge's.

Сьогодні українська держава потребує виховання самостійної особистості, здатної до свідомого вирішення життєвих, професійних і суспільних проблем. Часто розв'язання цих проблем супроводжується необхідністю здобуття нових, невідомих для людини знань. Виграють при цьому, насамперед, люди, які можуть самостійно здобувати такі знання, котрі володіють методами знаходження й оцінки знань.

У зв'язку з цим, серед головних завдань загальноосвітньої школи виділяють завдання щодо ознайомлення учнів із такими знаннями, які б у подальшому слугували їм інструментом у пізнанні і перетворенні навколишньої дійсності, тобто методологічними знаннями.

Проблема методологічних знань знайшла широке висвітлення у філософській, педагогічній, методичній літературі.